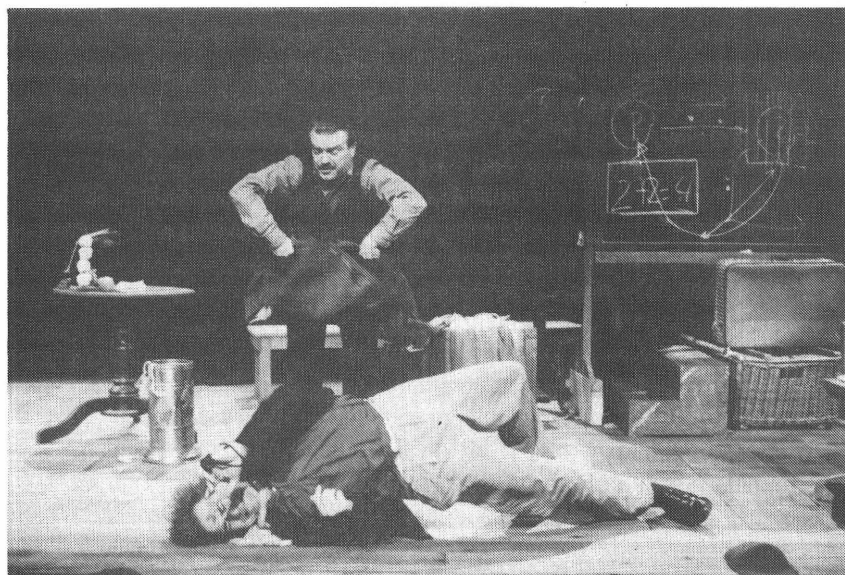
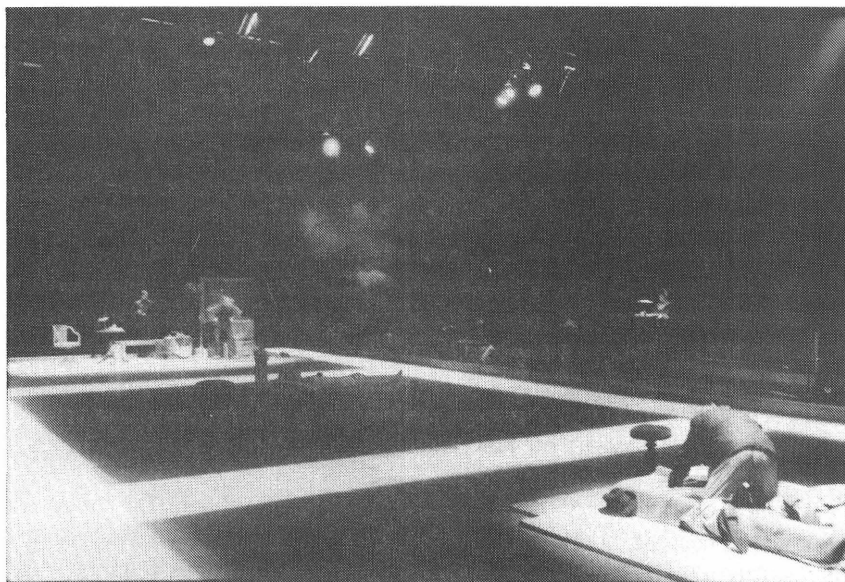

"MISDAAD EN STRAF" DOOR HET NTG

Het is een gegeven van alle tijden : iemand die een moord pleegt om zijn eigen bestaan te bevestigen en te rechtvaardigen, wordt van zijn vrijheid beroofd omdat de maatschappij zoiets niet verdraagt. Freddy Horion, die een aantal jaren geleden een autohandelaarsgezin uitmoordde, schreef daar in de gevangenis een boek over. Hugo van den Berghe wou het voor het theater laten bewerken, in confrontatie met *Misdaad en straf* (ook wel *Schuld en boete*) van Fjodor Dostojevski. Een interessante confrontatie leek dat te worden, ware het niet dat de familie van de slachtoffers zich tegen de encensering verzette. Maar dat was niet de enige doem die op het oorspronkelijke plan rustte. Onder het credo "eigen dramaturgie en interessante, voor het NTG deels nieuwe, eigen regisseurs, die in Vlaanderen een artistieke continuïteit verzekeren" gaf Van den Berghe de opdracht aan Johan de Boose, slavist en Kantorkenner bij uitstek, om geïnspireerd op *Misdaad en straf* een nieuw stuk te schrijven. Erik de Volder, een huisregisseur van het Nieuwpoorttheater en een tijd in de leer geweest bij die andere Pool die nieuwe wegen in het theater baande, Jerzy Grotovski, zou regisseren. Dat was een merkwaardig gegeven. Het is immers een publiek geheim dat, zeker vanaf halverwege de jaren tachtig, kunstcentra zoals Kaaitheater, Stuc, de Vooruit, Nieuwpoorttheater, Limelight of de Monty het theaterlandschap het meest van een andere architectuur voorzagen door een aantal interessante artiesten onderdak te bieden en hen binnen een infrastructuur hun ideeën in alle vrijheid te laten etaleren. De opgang van Anne Teresa De Keersmaeker, Jan Fabre, Jan Lauwers, enz. : een bekend verhaal. Tegelijk groeide het repertoiretheater steeds verder weg van wat er in de kunstcentra gebeurde. Het NTG haalde wel Franz Marijnen, Luk Perceval en Dirk Tanghe binnen, maar die werden voor één of meer producties ingepast in het systeem. Met het directeurschap van Hugo van den Berghe leek daar verandering in te komen. Maar wat blijkt ? De samenwerking met de Boose en de Volder ging niet door. Er ontstond een in het repertoiretheater nooit geziene situatie : *Misdaad en straf* werd uiteindelijk een encensering van de bewerking die de Poolse cineast en theaterregisseur Andrzej Wajda van Dostojevski's meesterwerk maakte. (Deze bewerking was trouwens in 1989, in een regie van Wajda zelf en gespeeld door Sary Teatr uit Krakau, te zien in De Singel). De encensering werd begeleid door de actrices Blanka Heirman en Els Magerman, met steun van het dramaturgenduo Frans Redant en Pjeroo Roobjee. Wie met wie niet kon of wou werken, lijkt een discussie zonder eind.

Eén zaak staat vast : de tekst van Johan de Boose, onder de titel, *De lawine van later*, die voortkwam uit de schrijfpdracht, en de regie van Erik de Volder, met oefeningen om een fysiek, tekenrijk acteveld te creëren, werden niet gehanteerd. Er werd gekozen voor de Wajdatekst. Ik meen dat er in heel deze zaak maar één schuldige is : het structurele verschil tussen de kunstcentra en de grote theaters. Hugo van den Berghe verdient veel respect omdat hij dat verschil probeert weg te werken, maar ik meen dat zoiets niet meteen kan. In de kunstcentra kiest men voor artiesten in plaats van voor produkties, en de werkschrijving groeit organisch mee met hun evolutie. In de grote theaters moet men rekening houden met een hele structuur (een vast gezelschap, bijvoorbeeld), met een traditie en een werkwijze die je niet zomaar kan veranderen. Komt dat nog goed ? In Duitsland kan het blijkbaar, maar hier lijkt de tweeling te ver uit elkaar gegroeid. Het wordt tijd dat er nog eens een familiebijeenkomst is, om bij de koffie van mening te wisselen.

Maar we zouden het over de NTG-enscenering hebben. De roman van Dostojevski heeft de morele ontredde van de student Raskolnikov als centraal thema. Raskolnikov kan een oude woekeraarster niet uitstaan en vermoordt haar. Hij doet dat niet alleen om het geld, maar vooral omdat hij denkt de morele normen te mogen overschrijden in functie van zijn theorie. Hij meent immers dat superieure mensen te allen prijze hun ideeën moeten kunnen realiseren, en dat ze daartoe desnoods een moord mogen plegen. De gewone mensen moeten wel aan de gangbare wetten gehoorzamen. Maar Raskolnikov wordt er zich vrij snel van bewust dat hij zichzelf tot een gewone mens verlaagd heeft door een moord te plegen. Porfiri, de onderzoeksrechter, merkt dat, en laat Raskolnikov zo lang sidderen in de hel van zijn geweten dat hij uiteindelijk zelf naar hem toestapt om schuld te bekennen. De spreekwoordelijke druppel is een scheutje wijwater : Raskolnikov heeft een ontmoeting met een zedig hoertje en wil zich net als haar bekeren. Wajda concentreert zich in zijn bewerking op deze gegevens, en reduceert de roman tot zes stukken : drie confrontaties tussen Raskolnikov en Porfiri, en drie tussen de moordenaar en het eerbare hoertje. De andere scènes zijn niet meer dan opvulling. Daarna raakt Wajda de kern van de roman : een psychologische tekening van de drijfveren en de gevolgen van een moord. Voor mijn part mocht hij de handeling trouwens herleiden tot een confrontatie tussen de misdaad en de straf, Raskolnikov en Porfiri. Zo scherp op de snee is ook de NTG-enscenering niet. Toch heeft men zoveel mogelijk soberheid gehanteerd : het publiek zit als een jury op houten banken die aan weerszijden van het speelveld staan opgesteld. Dit, en het felle, hete licht van de spots geeft het kijken een dwingend karakter, als bij een proces. Door die spots worden ook drie speelvelden afgebakend : aan de ene kant de schamele

Misdaad en straf door het NTG (foto's : Luk Monsaert)

matras van Raskolnikov, aan de andere kant het bureau van Porfiri. In het midden ligt een rood, rond tapijt, met daarop een bed, waarop het hoertje Sonja. Een heiligenbeeld illustreert haar devotie. Een dergelijke aankleding van de ruimte zou een equivalent kunnen hebben in het acteren, dat in zijn abstrahering plaats zou kunnen maken voor het redeneren, tenslotte toch een belangrijk gegeven in het stuk. Men heeft echter gekozen voor het invullen van een rol, vooral het karakteriseren. Ik vond dat geloofwaardig bij Walter Moeremans en Eddy Vereycken. Moeremans heeft als Porfiri licht karikaturale trekjes, zoals dat in speurdersverhalen past. Zijn sluwheid en dubbelzinnige houding tegenover Raskolnikov wordt mooi neergezet. Vereycken verinnerlijkt dan weer zijn emotionaliteit, en dat maakt de strijd die hij doormaakt overtuigend. Hier en daar wordt ook geëxpliciteerd : Raskolnikov is licht epileptisch en Porfiri schuifelt op pantoffels door zijn kantoor. Realistisch, zou je kunnen stellen, maar toch ook duidend. Dat geldt ook voor het schillen van de appels wanneer Raskolnikov aan Porfiri schuld bekent. Minder subtiel is dan weer het heen en weer lopen bij de scèneovergangen. Het denkparcours van Raskolnikov en Porfiri had minder illustratief uitgewerkt kunnen worden. Waarom moet men een innerlijke actie zo motiveren ? Het wordt Raskolnikovs ondergang, maar al bij al is dat voor deze NTG-enscenering door het geloofwaardig acteren niet het geval.

Paul DEMETS

Misdaad en straf van Dostojevski in een bewerking van Andrzej Wajda, door het NTG in NT-2 Minnemeers. Regie, scenografie, dramaturgie : Blanka Heirman, Els Magerman, Frans Redant en Pjeroo Roobjee. Met Magda Cnudde, Walter Moeremans, Eddy Spruyt, Chris Thijs, Bob van der Veken, Erik van Herreweghe, Eddy Vereycken en Mark Willems. Première : 7 december 1991.